

DÖNEMEÇTE ROMANINA EDEBİYAT SOSYOLOJİSİ AÇISINDAN BİR BAKIŞ*

AN OVERVIEW OF *DÖNEMEÇTE* NOVEL FROM IN THE PERSPECTIVE OF
SOCIOLOGY OF LITERATURE

Dilek ÇAKIR**

Öz

Tarık Buğra'nın *Dönemeçte* romanı, edebiyat sosyolojisi bağlamında incelenmeye uygun metinlerden biridir. Eser, Tarık Buğra'nın çok partili hayata geçiş dönemini, bu dönemin getirdiği olumlu ve olumsuz durumları, bu sürecin toplum ve aydınlar üzerindeki tesirini ve bakış açısını Doktor Şerif, Handan ve Orhan arasındaki aşk üçgeninin arka plânında anlattığı bir dönem romanıdır. Romanda toplum ve aydın arasındaki çatışmadan Demokrat Parti'nin gelişim sürecine, Halk Partisi ve Millî Şef olarak nitelendirilen İsmet İnönü'ye, Demokrat Parti'nin kuruluşuyla bakışın nasıl değiştiğine, buğday fiyatlarının artmasıyla birlikte bir anda maddi refahı artan halkın parayı nasıl kullanacağını bilmeden savurmasına kadar dönemin toplumsal tarihine ışık tutan pek çok soruna değinilmiştir. Bu bakımdan eser, sosyolojik okumaya çok müsaittir. Adeta dönemin toplumsal olaylarına değinen gizli bir hazine niteliği taşır.

Bu çalışmada 1946 ve 1948 yılları arası çok partili hayata geçiş sürecindeki sorunlar, bu sürecin işleyişi, aydınlar ve halk üzerindeki tesirleri örnekler üzerinden anlatılmıştır. Demokrat Parti'nin oluşumunu yeni tamamladığı bu süreçte politika, eğitim, kadın – erkek ilişkileri, aydın – halk kopukluğu gibi konulardaki sosyolojik saptamalar ve bu eksenle yaşanan aydın – toplum çatışması çalışmada geniş bir şekilde ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Dönemeçte*, Tarık Buğra, edebiyat sosyolojisi

Abstract

Tarık Buğra's *Dönemeçte* novel is one of the most appropriate to examine in terms of literature sociology. This piece is a period novel which is described in background of Tarık Buğra's love affair between Doctor Şerif, Handan and Orhan and this piece is about Tarık Buğra's passage period negative or positive silvations, this prosseing's outlook and impression over public and endightened people. In the novel, many problems, which is about period's public history, are mantioned from canfflict between public and anlighttened people to devoloping process of Democrat batch, from İsmet İnönü who is chararterized Public (*Halk*) batch and natiyonel general to changing of standpant thanks to foundation of Democrat batch and wealthy public thanks to increase in cost of grain, swang the money being not know how it should use; in terms of these

* Bu çalışma, Yıldız Teknik Üniversitesi'nin 21 Aralık 2017 tarihinde İstanbul'da düzenlediği "Sosyal Bilimler Kongresi"nde sunulmuş olup herhangi bir yerde yayımlanmamış olan "Edebiyat Sosyolojisi Açısından *Dönemeçte* Romanına Genel Bir Bakış" adlı bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş şeklidir.

** Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul / Türkiye, dilekkcakir@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-4099-0331

that piece is very appropriate to read sociological. Almost that piece worths a secret treasure which mentions to social events.

These two groups who are calls public and enlightened people are seen is shope of passage to multiple batch between 1946 and 1948 this process's progress and different impressions on public and enlightened people are montioned at large giving examples ovet public and enlightened people's conflicts. In the period of Democrat batch is getting wealthy, in the work, education, relation between men and women, segregation between public and enlightened people were handled at large.

Keywords: *Dönemeçte*, Tarık Buğra, literature sociology

Giriş

Edebiyat sosyolojisi; yazarın yaşadığı dönemdeki konumunu, ekonomik durumunu, toplum içindeki statüsünü, eğitim durumunu, dünya görüşünü, zamanın moda eğilimlerine bağlılığını ya da bu eğilimlerden ayrılan yönlerini, içinde yaşadığı toplumun özelliklerini, edebî metinlerden hareketle toplumun genel bir haritasını aktararak inceleyen, edebiyatın beslendiği alt türlerden biridir.¹ Edebî eserler, içinde yaşanan yüzyıl ve toplumun örf, âdet ve yaşam biçimlerini gelecek nesillere aktaran temel yapı taşlarından biridir.

Şair ve yazarlar, toplumun içinde bulunduğu buhran ve geçiş dönemlerine, yaşadığı topluma ait sorunlara kayıtsız kalmaz. Bu sorunları edebî eserler aracılığıyla geleceğe taşımak, sorunlara çözüm önerileri getirmek ve sorunların toplumun hangi aksayan biriminden kaynaklandığını çözümlmek yahut da bir dayanak oluşturmak amacıyla eserlerinde bu konulara yer verirler. Türk romanı, Tanzimat'tan bu yana Türk toplumunun geçirdiği değişimleri, kriz dönemlerini, temel meselelerini ve geçişlerini kronolojik bir düzen içinde sunması bakımından incelenmeye değerdir. Tanzimat'tan bugüne kadın erkek meseleleri, evlilik kurumunun işleyişi, Batılılaşma süreci, köyden kente göç ve kent yaşamına uyum süreci, göçle birlikte artan işsizlik ve özellikle kırsal kesimlerdeki eğitim seviyesinin arttırılması gibi toplumun pek çok problemi, edebî eserlerde irdelenerek bu sorunlara dikkat çekilir.²

Bir edebî eser oluşturulurken hem edebiyatın toplum içinde edindiği rol hem de toplumsal şartların edebiyatı ne ölçüde, hangi şartlarda etkilediği göz önünde bulundurulur. Yazdığı eserle toplumsal sorunlara cevap vermek isteyen ve toplumun içinde yaşadığı şartlara eserinde yer vererek temel çatısını oluşturan yazarların eserleri sosyolojinin deneme ve uygulama alanı olur. Yaşadığımız modern zamanlarda yazdığı edebî eserlerle edebiyatın sosyal yanını analiz eden yazarlar, hem doğrudan sosyolojiden hem de edebiyat sosyolojisinden faydalanarak onu etkin ve yararlı kılar.³

1 Ahmet Cuma, "Edebiyat Sosyolojisi ve Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, V, (2009), s. 81-94.

2 Kemal Karpat, *Osmanlı'dan Günümüze Edebiyat ve Toplum*, Timaş Yayınları, İstanbul 2009, s. 40.

3 İbrahim Tosun – Ali Koç, "Fatih Harbiye Romanına Edebiyat Sosyolojisi Açısından Bir Bakış", *Tunceli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, I, (2012), s. 24-39.

Yukarıda söylenenlerden hareketle edebiyat ve sosyolojinin her zaman iç içe olduğu çıkarımına varmak mümkündür. Bu iki alan bilerek ya da bilmeyerek birbirlerini daima etkiler. Yazdığı metinlerle toplumsal sorunlara cevap vermek isteyen, sorunların kökenine inerek insanları bu sorunlar üzerinde düşündürmeyi hedefleyen yazarlar, devrin toplumsal, dini, ailevi, ekonomik pek çok meselesine sosyolojik boyutlarda açıklık getirir.

1. Edebiyat Sosyolojisi Açısından Dönemeçte Romanı

Modern Türk edebiyatındaki şair ve yazarların Anadolu ve Anadolu insanını keşfettiği yıllar 1919-1950'li yıllardır. Bu yıllardan önce Anadolu, İstanbul'da yaşayanlar tarafından tanınmamaktadır. İttihat ve Terakki döneminde *Tanin* gazetesi muhabirleri "Tanin" başlığı altında ilk kez Anadolu'yu konu alan röportajlar yayımlar. Bu röportajlardan Anadolu'nun, İstanbul dışına çıkmamış insanlara sanki ilk kez keşfedilmiş bir ülke gibi yabancı geldiği görülmektedir. Yüzyıllardan beri Osmanlı toprağına bağlı olan ve bir dönem "Medeniyetlerin beşiğı, Mezopotamya" olarak adlandırılan Anadolu ve Anadolu insanı uzun yıllar geri plâna itilmiştir. Fakat Kurtuluş Savaşı sırasında Anadolu'da yüzyıllardan beri unutulmuş olan insanların "biz"den olduğu anlaşılır.⁴ Yahya Kemal'in belirttiğı gibi, edebiyatçılar ülkeye Çamlıca ve Tepebaşı'ndan bakmak yerine Metristepe'den bakmaya başlar.⁵

Kurtuluş Savaşıyla birlikte Anadolu ve Anadolu insanı, fark edilmeye başlanmasıyla edebî eserlerde de yerini alır. Tanzimat ve Serveti Fünun Edebiyatı dönemlerinde İstanbul ve çevresi etrafında oluşturulan edebî eserler, başkentin de İstanbul'dan bir Anadolu kasabası olan Ankara'ya taşınmasıyla yavaş yavaş İstanbul ve çevresinden uzaklaşmaya başlar. Biraz da uzun yıllar sonra yeniden keşfedilen bu yerlere olan merakın ve edebî eseri oluşturacak yeni malzeme bulmuş olmanın heyecanıyla kendine geniş bir yer edinir. Ancak Anadolu'yu merkeze alan bu yeni eserler, Anadolu'yu yansıtmaktan çok uzaktır. Bu eserler, Anadolu insanını tanımayan, Anadolu'nun yaşam şartlarını bilmeyen ve belki de İstanbul dışına hiç çıkmamış kişilerin Anadolu hakkında yaptığı yorumlara dayanan ürünlerdir. Orhan Seyfi'nin şiirlerinde Anadolu, herkesin bolluk içinde yaşadığı tasasız bir yeryüzü cenneti olarak anlatılırken, Ahmet Kutsi'nin şiirlerinde gidip girmesek de uzaklarda, ama "bizim" olan bir köy şeklinde anlatılır.⁶ Reşat Nuri'nin *Çalılıkusu* romanında ise Anadolu diye tabir edilen yer, Bursa'dan öteye geçemez.

1945-1946'dan sonraki değişimler ise topluma yeni bir hız vererek zaten sarsılmış olan eski yapıyı temelden sarsarak bir darbe indirir. Türkiye'de gerçekleşen ve henüz hiçbir tarihin kaydetmediğı bu olaylar ve buna bağlı değişiklikler, edebî metinlerde değerlendirilir. 1959 yılından bugüne edebiyatta irdelenen konuların birçoğı, 27 Mayıs'tan sonra gazete ve siyasi partilerin de günlük meselesi haline gelir. 1945-1946'da Türkiye'nin çok partili demokrasiye

4 Kemal Karpat, *Osmanlı'dan Günümüze Edebiyat ve Toplum*, s. 40.

5 Yahya Kemal Beyatlı, "Üç Tepe", *Eğil Dağlar İstiklal Harbi Yazıları*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1966, s. 70-75.

6 Kemal Karpat, *Osmanlı'dan Günümüze Edebiyat ve Toplum*, s. 55.

geçmesiyle yirmi yıldan beri biriken sorunlar ve şikâyetler daha serbest bir şekilde ortaya atılır. Siyasi dergiler ve günlük gazetelerde, toplumun karşılaştığı ekonomik, sosyal ve siyasi sorunların birçoğu tartışılmasına, tenkit edilmesine rağmen bazı temel problemler gerektiği gibi değerlendirilemez. Çünkü gazete ve dergilerin yapıları ve fonksiyonları buna elverişli değildir. Bu bağlamda temel bazı sorunların tartışıldığı yer yine edebiyat olur. Halkın içinden, halkı tanıyan, halkın duygu ve düşüncelerini içselleştirerek ifade edebilen yazarlar tarafından mevcut sorunlar halka tanıtılır. Bu tarihten itibaren edebiyatçılar çok partili demokratik hayatın getirdiği nispi hürriyetten de faydalanarak memleketin sorunları üzerine görüşlerini edebî eserler aracılığıyla ifade etmek yolunu tutarlar. Basında ve devlet yayınlarında tartışılmayan ekonomik, sosyal ve siyasi konular edebiyatta tartışılır. Cumhuriyet döneminde köyü esas alan yazarlar da edebiyat yoluyla sosyoekonomik konuların ön plâna çıkmasına yardımcı olurlar.⁷

Bu yazarlardan biri de Tarık Buğra'dır. Tarık Buğra *Dönemeçte* romanında 1946-1948 yılları arasında Türkiye'nin içinde bulunduğu soysal durumu bir aydın – toplum çatışması etrafında işleyerek romanına konu edinir. Edebî yaratıcılığın yanı sıra toplumun sorunlarına da duyarsız kalmayıp bunu romanlarında işleyerek halktan kimseler aracılığıyla bu sorunların gündeme gelmesini sağlar.

Tarık Buğra'nın 1980 yılında yayınladığı *Dönemeçte* romanı, edebiyat sosyolojisi bağlamında incelenmeye uygun metinlerden biridir. Bu roman, Tarık Buğra'nın demokrasiye geçiş sürecindeki çalkantıları anlattığı romanlarından biridir. Tarık Buğra'nın olgunluk çağında yazdığı bu eser, çok partili hayata geçiş sürecinin yaşandığı yıllarda bu durumun doğurduğu sonuçları ve Doktor Şerif ile Handan arasındaki aşkın arka plânında anlatılan aydın – toplum çatışmasını konu edinen bir romandır. Eserde sürecin toplum ve aydın üzerindeki tesirleri işlenir. Bu süreçte halk cahil, aydınlar ilgisiz ve çekingendir. Aydınların bu tavrına karşılık korkacak, kaybedecek hiçbir şeyi olmayanlardaki ataklık ve korkusuzluk ve tüm bunlardan halkın, daha genel anlamda ise Türkiye'nin nasıl etkilendiği anlatılır. Bu durum romanda şu şekilde izah edilir: “Yükseköğrenim yapmışlardaki çekingenliğe, hatta sinmişliğe karşı Karcı Yusuf ve arkadaşlarındaki ataklık, savaçılık, yılmazlık ve korkusuzluk halkı sarıyor, hatta büyülüydü. Köylüleri, özellikle onları çok iyi tanıyorlardı; onların patlamaya hazır hoşnutsuzluk birikimlerini ve neleri özlediklerini de iyi biliyorlardı...”⁸.

Romanda “İdeal aydın tipi olarak gösterilen Doktor Şerif'e doğruluk, dürüstlük, görev ve sorumluluk bilinci gibi yüksek değerler yüklenirken onun zıddını temsil eden aydınlara tam tersi değerler yüklenir.”⁹. Hepsi Şehir Kulübü adı verilen mekânın daimi üyeleri olan bu aydınlar, sorumluluklarından uzaklaşmış, poker oyunlarıyla günlerini geçiren, hayatta hiçbir ideali olmayan bir grubu temsil eder.

7 Age., s. 25-31, 55.

8 Tarık Buğra, *Dönemeçte*, İletişim Yayınları, İstanbul 2015, s. 45.

9 Öcal Oğuz, “Dönemeçte Romanında Yapı ve Tema”, *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 22, (2007), s. 101-117.

Tarık Buğra, öteki romanlarında olduğu gibi, bu romanında da bu yeni rejime, çok partili hayata geçiş sürecini Anadolu taşrasından, oraya özgü insanların dünyasından ele alır. Demokrat Parti'nin yeni yeni güçlenmeye başladığı bu süreçte romanın baş karakteri Doktor Şerif'in politika, eğitim, kadın – erkek ilişkileri, aydın – halk kopukluğu gibi konulardaki sosyolojik saptamaları romanda geniş bir şekilde ele alınır.

Dönemeçte romanı Tarık Buğra'nın çok partili hayata geçiş dönemini, bu sürecin getirdiği olumlu ve olumsuz durumlarla bu sürecin toplum ve aydın üzerindeki tesirini, Doktor Şerif, Handan ve Orhan arasındaki aşk üçgeninin arka plânında veren bir dönem romanıdır. Romanda Demokrat Parti'nin gelişim sürecinden Halk Partisi ve Milli Şef diye nitelendirilen İsmet İnönü'ye, Demokrat Parti'nin kuruluşuyla bakışın nasıl değiştiğine, buğday fiyatlarının artmasıyla bir anda maddi refahı artan halkın parayı nasıl kullanacağını bilmeden savurmasına, toplum ve aydın arasındaki çatışmaya kadar dönemin toplumsal tarihine ışık tutan pek çok sorununa değinilir.

2. Demokrat Parti'nin Kuruluş Sürecinde Aydınlar

Edebiyatta anlatılan aydınlar, farklı dönemlerde farklı görüş ve düşüncelerin tesiri altındadır. Kemal Karpat'ın da belirttiği gibi, bu aydınların çoğu yapılan inkılâpların etkisi altında kalarak, kendi geleneksel kültürlerinden ayrılıp Batı kültürüne ulaşmadan bir noktada kalmışlardır. Bazı aydınlar yeni değer ölçülerine rahatlıkla uyarlar. Diğerleri ise yapılan inkılâpları hiçe sayarak eski değer sistemine bağlı olarak yaşarlar. Bu aydınlar arasında en büyük topluluğu ise iki uç arasında kalan ve ikisine de katılmayan büyük bir durgun kitle oluşturur. Bunların dışında düzensizliğe, karamsarlığa karşı gelen yeni bir aydın kitlesine de rastlanır. Çoğu köy asıllı olan bu aydınlar, memleketin içinde bulunduğu sorunları, özellikle de köylünün hayat şartlarını dile getirmeye çalışırlar. Onların karşısında ise köyün dertlerini tartışmayı memleket için zararlı bulan, hatta böyle bir düşüncenin düşmanlığa yol açabileceğini düşünen aydınlar yer alır. Son aydın kitlesi ise Osmanlı aydınları sınıfında kalan bir iki kişiyi içine alır. Bu kişiler yeni kuşağın yaşam tarzı karşısında durgun bir hayat yaşar, çevresindeki olaylara ilgi göstermez.¹⁰

Dönemeçte romanında Tarık Buğra'nın anlattığı aydın tipi bu ilk grupta anlatılan aydın tipiyle benzer özellikler taşır. Ülkenin yeni yeni toparlanmaya başladığı zamanlarda her biri kendi ihtisas alanlarında eğitimlerini tamamlayan bu kimselere devleti ve milleti kalkındırmaları için pek çok umut bağlanır. Ancak onlar bunun aksine âdeta düşünmeyen, sorgulamayan, sadece avukat, hâkim, doktor, kaymakam vs. mesleklerinin vermiş olduğu statünün arkasına sığınarak hareket eden beyinlere ve bedenlere bürünürler.¹¹ Eserde aydın – toplum çatışması romanı oluşturan esas unsurlardan birini teşkil eder. Romanda, aydın olarak anılan kişilerin isimlerinin yanında sürekli “doktor”, “eczacı”, “operatör”, “muallim” gibi sıfatların kullanılması bu noktada dikkate değer bir unsurdur. Şerif Bey, Doktor Şerif Bey olarak eserde önemli bir rol oynar. Yine aynı şekilde

10 Kemal Karpat, *Osmanlıdan Günümüze Edebiyat ve Toplum*, s. 116-117.

11 Öcal Oğuz, “Dönemeçte Romanında Yapı ve Tema”, s. 108.

Cevdet Bey, Operatör Cevdet Bey olarak; Celal Bey, Eczacı Celal Bey; Orhan, Savcı Yardımcısı Orhan olarak eserde yer alır. Bazen de isimleri bile verilmeyerek sadece Veteriner, Kaymakam, Kör Muallim olarak adları geçer. Zaten onlar eserde karakterleriyle değil bu meslekî sıfatlarıyla yer alırlar. Aydın olmak için bir yükseköğretim kurumunu bitirerek toplum tarafından kabul edilmiş herhangi bir mesleğe sahip olmak yeterli görülür. Bunun dışında romanda aydın olarak nitelendirilen bu tiplerin psikolojik çözümlenmelerine, olaylar karşısındaki özgün fikirlerine ve bakış açılarına rastlanmaz. Zaten aydın olarak nitelendirilen kişilerin böyle bir gayeleri de yoktur. Eserde bu noktada “aydın” kelimesinin aslında ne anlam ifade ettiği ile toplum tarafından kelimeye yüklenen anlam karşılaştırılarak toplumsal bir eleştiri yapılır.

Romanda Doktor Şerif, yukarıda belirtildiği gibi, doğruluk, dürüstlük, görev ve sorumluluk bilinci gibi yüksek değerlere sahip, olması gereken ideal aydın tipini temsil eder. O, diğerleri gibi çok partili hayatın getirdiği geniş imkânlardan yararlanmaz. Özel bir muayene açıp çok para kazanmak yerine devlete olan sorumluluğunu yerine getirmek için hükümet doktoru olarak çalışmayı tercih eder. Arkadaşı Operatör Cevdet Bey ise tam tersini yaparak hatırı sayılır bir gelir elde eder. Ancak gündüz kazandığı bu paranın iki, hatta üç katını akşam Şehir Kulübünde poker partisinde kaybeder. Bu durum eserde şöyle dile getirilir: “Gerçi Cevdet hatırı sayılır bir servet yapmıştı. Ama bu yüzde yüz bıçağının ve bileğinin hakkı idi; işinin sayılı ustalarındandı o. Kendisine, yani Şerif Bey’e gelince, “hökumat doktoru” idi Şerif. İki yüz lirayı bulmayan maaşına yaratılışı ile bağlıydı. Bu yaratılış da, sorumluluk, ödev, görev, onur gibi bütün erdemleri kendi kendisiyle bir hesaplama sayardı.”¹²

Doktor Şerif’in karşısında Şehir Kulübü adı verilen mekânda günlerini geçiren, görev ve sorumluluk bilincinden uzaklaşmış, hayatı poker partileri ve eğlence sofralarından ibaret olan bir grup aydın vardır. Bu aydınlardan bazıları şunlardır: Operatör Cevdet Bey, Savcı Yardımcısı Orhan, Eczacı Celal Bey, Veteriner, Kör Muallim. Kasabaya gelen aydınlara, âdeta Şehir Kulübünün uyuşturucu etkisine girerek bütün ideallerini, hayallerini yitirirler. Doktor Şerif onları bir yılda tek bir kitap bile okumazlardı diye eleştirir. Tüm bunlar romanda şöyle anlatılır:

Buradaki evlerde, aradan yıllar geçtiği halde bekâretleri bozulmamış en eski Yunan veya Fransız veya İngiliz, Rus klâsikleri vardır. Onlar ebediyen okunmayacaklardı; çünkü kendilerini alanlar İstanbul’da kalmışlardır. Buraya, o kitaplarla ve plâklarla ve niyetlerle geldiklerini sanırlar; değildir ama: Kendileri ve güzelim ve pırıl pırıl niyetleri, projeleri İstanbul’da, Beyazıt Meydanı’nda kalmıştır. Na burada, Kulüp’te, oyun ve içki masalarında ve çene yarışlarında dublörleri oturur.¹³

Romanda köyün ve köylünün durumundan rahatsızlığını yüksek sesle dile getiren tek aydın, Kör Muallim’dir. “Şu köyler için bir şeyler yapmak gerek.”¹⁴ der. Ancak o da bunu sadece yüksek

12 Tarık Buğra, *Dönemeçte*, s. 14.

13 *Age.*, s. 42.

14 *Age.*, s. 110.

sesle dile getirmekten bir adım öteye geçemez. Neler yapılmalı, nasıl yapılmalı, değişim nereden başlamalı diye düşünmez. Zaten onun bu sözü de hiç kimse üzerinde bir tesir yaratmaz. Aslında kasabaya her yeni gelen memur kasabadaki aydınların bu tavırlarından, yaşayış tarzlarından rahatsız olsa da bir süre sonra o da bu ortama, yaşayış tarzına ayak uydurur. Şerif bu yüzden kasabayı bir “Sürgünler Adası”na¹⁵ benzetir. Âdeta buraya sürülüp unutulduklarını düşünür. Çünkü kasabanın etrafı dünyanın öteki bölgelerinden hiçbir sinyal almayan, diğer insanlardan kopup giden görünmez bir duvarla kaplanmış gibidir. Burada Şerif asıl unutulmanın kendileri değil bu zamana kadar hiçbir değer atfetmedikleri, görmezden geldikleri, unuttukları kasabalılar olduğunu düşünür.¹⁶

Romadaki ideal aydın tipi olarak gösterilen Doktor Şerif ise Fakir Halid ve çevresindekilerin ısrarına dayanamayarak, ülkeye olan sorumluluklarını yerine getirmek ve biraz da Celâl’in ölümünden duyduğu suçluluk duygusunu bastırmak için Demokrat Parti’den milletvekili aday olur ve seçilerek romanın sonunda Ankara’ya yerleşir. Celâl’in intiharında Handan, Orhan ve kendisinin de içinde bulunduğu gönül macerasının etkili olduğunu düşünür. Celâl’in intihar etmeden önce Handan’a bıraktığı mektubun yanı sıra kendisine de bir mektup bırakması bu düşüncesini kuvvetlendirir. Ancak Şerif, seçtiği bu yeni meslekte mutsuz olur, eski görevini özler. Milletvekilliğinin, Ankara’da yaşamanın kendisine göre olmadığını düşünür. Sevmediği bir işi, mutsuz olsa da, sırf topluma olan sorumluluğunu yerine getirebilmek için kabul eder.¹⁷

Eserde dikkat çeken kişilerden biri de, Fakir Halid’dir. Fakir Halid, Mevlâna penceresinden bakarak olayları yorumlar. Olayları yorumlarken Mevlâna’nın *Mesnevi*’sinden hikâyeler anlatır.¹⁸ Doktor Şerif Bey’i politikaya atılması konusunda cesaretlendiren kişi de, odur. O, diğer aydınların aksine, Şerif Bey’e güvenir, onun olaylar karşısındaki düşüncelerine ve tavırlarına önem verir. Kasabada adı cimriye çıkmış olmasına rağmen Doktor Şerif Bey’in Operatör Cevdet Bey için istediği yüklü miktardaki parayı geriye ödeyip ödemeyeceğini düşünmeden hiç tereddütsüz verir. Aynı şekilde Şerif Bey de Fakir Halid’e güvenir. Onun tavsiyelerini dikkate alır, politikaya atılıp Ankara’ya gitmesi de bu tavsiyelerin bir sonucudur.¹⁹ Romanda bu ikisinin dostluğu aydın – halk ilişkisine zıttır, çatışmanın aksine onların arasında bir dostluk ilişkisi vardır. Çünkü her ikisi de kendi içinde bulunduğu grubun eserde anlatılan özelliğinin dışında niteliklere sahiptir. Ne Şerif Bey ne de Fakir Halid diğerleri gibi önyargılıdır. Fakir Halid, Şerif Bey’in dinî konulardaki kendine ters düşen düşüncelerine aldırış etmez. Şerif Bey de Fakir Halid’in dinî ibadetlerini yerine getirmesini dostlukları adına bir engel görmez. Bu bağlamda aralarında ideal bir aydın – halk ilişkisi vardır, onlar olması gereken yapıyı ortaya koyarlar. Tüm bunlar romanda şöyle anlatılır:

15 *Age.*, s. 76.

16 *Age.*, s. 76.

17 *Age.*, s. 270.

18 *Age.*, s. 154-156.

19 *Age.*, s. 158-159.

(...) atasözlerine, tekerlemelere, darbı mesellere göre davranan, ilişki düzenleyen, bir Cuma'yı bir tek Ramazan'ı kaçırmayan, iç, dış giysileri, isimlerine kadar bambaşka olan, pabuçları bile onlarınkine benzemeyen kasabalı, genç, yaşlı erkekler ile cümle yapıları da, kelimeleri de, kelimeleri söyleyişleri de apayrı olan, Ramazan günlerinde kimi inadına inadına rakı sofrasını Kulüp'ün bahçesine kurduran, şarkıları, türküleri bile başka olan öğretmenler, yargıçlar, doktorlar, dişçiler, eczacılar, yöneticiler...²⁰

Severdi onu; "Ötekilere benzemez o," derdi. Gerçi bilirdi, o da öteki yüksek memurlar gibi namazdan, niyazdan kopmuştu. Ama arada ciddi bir ayrılık vardı; Şerif bunu bir marifet sanmazdı. Asıl önemlisi de, namazında niyazında olanlara hor bakmazdı.²¹

Dostlukları kasabanın, acayip şekilde hoşlanılıp alttan alta övülen meselesi olup çıkmıştı.²²

Bu dönemde halk ve aydınlar arasında atılamaz köprüler oluşur. Anlatıcı bu köprüleri bir Çin Seddi'ne benzetir.²³ Aydınlar etrafı aşılamaz surlarla çevirili Şehir Kulübü etrafında yaşarlar. Kasabadakilerin ise içeriye girme gibi bir şansları yoktur. Aydınlar dışarı çıktıklarında ise etrafları zırhlara bürünmüş gibidir.²⁴ Kasabadaki aydınlar, aradan geçen süre içinde mesleklerinden de koparlar. Oysa bütün dünya değişiyor, geliyor, yenileniyordur. Türk aydınları ise yanı başlarındaki bu değişime başlarını bile çevirip bakmazlar.²⁵

Romanda Türk aydınlarının bilimin gereği olan nedensellik ilkesini göz ardı ederek bilimden, araştırmadan nasıl uzaklaştıkları, yaşlı bir adamın peynir küfıyla yaraları iyileştiren hikâyesi üzerinden anlatılır. Yaşlı bir yörük; kasabada, sırtında heybesiyle "Yaraları iyi ederim."²⁶ diye bağırır. İnmeleri, sarılıkları, çibanları iyileştirdiğini iddia eder. Gerçekten de bir bel çıkığını, romatizmadan kütük kesilmiş bir kolu, birkaç dolamayı iyi eder. Durumu duyan kasabadaki bir doktor, diplomasız hasta bakmak suçundan yaşlı adamı savcıya şikâyet eder. Sorguda kasabanın üç doktoru da bulunmaktadır. Heybeden çiçek veya kök sularıyla dolu üç beş şişe, birkaç tığ ve bir tülbende sarılı acayip bir nesne çıkar. Bu nesne peynir küfüdür. Adam yaraları bu küf sayesinde iyileştirdiğini söyler. Ama oradaki hiç kimse peynir küfü ile yaraların iyileşmesi arasındaki bağlantıyı incelemeyiz, hatta üzerinde düşünmeyiz bile. Sonuç olarak yaşlı adam hapse girer. Birkaç yıl sonra ise bir İngiliz bilgini peynir küfünden penisilini bulur.²⁷

20 *Age.*, s. 110-111.

21 *Age.*, s. 37.

22 *Age.*, s. 158.

23 *Age.*, s. 111.

24 *Age.*, s. 46, 111.

25 *Age.*, s. 81.

26 *Age.*, s. 81.

27 *Age.*, s. 81-82.

3. Demokrat Parti'nin Kuruluş Sürecinde Eğitimli Kadın Tipi: Handan

Romanda bir üniversiteden mezun olarak eğitimini tamamlayan tek kadın Handandır. Handan, çok istediği İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümünü kazanarak buradan mezun olur. Daha sonra babası Operatör Cevdet Bey'in yanına kasabaya gelir. Ancak Handan bir üniversiteden mezun olmasına karşın kasabada hiçbir sorumluluk üstlenmez, herhangi bir işte çalışmaz. Romanın geçtiği yıllarda yükseköğrenim mezunu kadınların sayısı oldukça azdır. Handan kendi döneminde bu sayılı kadınlar arasındadır. Buna karşın Handan'ın bu eğitim hayatından sadece romanın başında söz edilir. Romanın diğer bölümlerinde Handan'ın bu özelliğinden hiç bahsedilmez. Handan, sürekli evde veya kısa gezintiler için çıktığı kasabada görülür. Romanın diğer kişilerinde olduğu gibi Handan'ın adının önüne onun mesleğini bildiren herhangi bir unvan da getirilmez. Handan romanda sadece aşk ilişkilerinin geçtiği çerçevede anılır.

Handan'ın kasabaya dönüşünden itibaren roman, Handan'la daha önceki yıllarda bir aşk yaşayan Şerif Bey ve Savcı Yardımcısı Orhan ile bu aşk üçgenine bazen de Eczacı Celal Bey'in katıldığı dörtlü bir aşk ilişkisine dönüşür. Handan, Şerif Bey'in kendisini hâlâ sevdiğini bile bile gönül münasebetlerine Orhan ile Celal Beyi de katmaktan hiç çekinmez. Âdeta Şerif Bey'e ızdırap çektirmekten hoşlanan gizli bir yanı vardır. Eserde Handan'ın dikkat çeken yönü, annesini kaybetmesiyle annesinin yerine geçtiğini düşündüğü üvey annesine olan düşmanlığıdır. Şerif Bey ve Orhan'a yakınlaşıp uzaklaşmasında bu faktörün yadsınamaz bir etkisi vardır.²⁸

Handan romanın ilerleyen bölümlerinde Eczacı Celal Bey'in içeceğine arsenik katarak onun intiharından sorumlu hale gelir. Celal Bey intiharıyla kendisiyle birlikte üç kişiyi daha ölüme mahkûm eder. Şerif Bey, Handan'ın bu ölüme parmağı olduğunu öğrenince ondan soğur ve âdeta kendisi için bir ölüm olan politikaya atılarak Ankara'ya taşınır. Bu arada Orhan ve Handan evlenirler, ancak mutlu olamazlar. Tayini çıkan Orhan, Handan'ı almadan kasabadan gider. Bir süre sonra Handan da vicdan azabına daha fazla dayanamayarak intihar eder:

Sonra işte, Orhan gittikten birkaç ay sonra kıymış kendine... arsenikle... Onu nereden ve nasıl bulduğunu da kimse bilememiş. Şerif zaman geçtikçe, Celâl'in nasıl gaddar bir oyun oynadığını daha iyi anlıyordu: O üçünün de hayatına yön vermişti... İsteddiği yönü... Belki de Handan en ucuz kurtulanları idi.²⁹

Handan, romanda adı geçen diğer yükseköğrenim mezunu kimselere göre daha pasif konumdadır. Mesleğiyle ilgili herhangi bir işle meşgul olmaz. Küçük gönül oyunları vaktini geçirir. Romanda aydın olarak adlandırılan karakterlerden de bu yönüyle ayrılır. Onun diğerlerinden ayıran tek fark, herhangi bir idealinin olmaması değil, mesleğini icra ettiği herhangi bir işte çalışmamasıdır.

28 Age., s. 120.

29 Age., s. 269-270.

4. Çok Partili Demokratik Hayata Geçiş Süreci

Eserde çok partili demokratik hayata geçiş süreci, toplumun iki sosyal grubunu temsil eden aydın ve halk üzerinden anlatılır. Bu dönemde aydın ve halkın, toplumun her alanında olduğu gibi, demokrasiye, çok partili hayata, politikaya bakışı da farklıdır. Halk ve aydınlar arasında fikir çatışmalarından doğan atılamaz köprüler oluşur. Bu köprüler, onları birbirlerinden her geçen gün daha da ayırır. Aydın ve halk adı verilen bu iki grup romanda tematik güçler biçiminde okuyucunun karşısına çıkar.

Çok partili hayata geçişle birlikte halkta da bir yenilenme, silkelene tavrı görülür. Halkın arayışlarına karşı bu durum toplumun her kesiminde bir kurtuluş havası estirir: “Yeni takılan adı ile demokrasi, aslı ile de politika, ikinci, üçüncü partilerin kuruluşu ile bu şaşkın arayışlara pek çekici geldi; beklenen kurtuluş ve çıkış yolu gibi göründü.”³⁰

Ancak bu tavrı çok kısa sürer. Sadece halkta değil memurlarda, aydınlarda da bir korkaklık, geri çekilme baş gösterir. Bu durumda da kaybedecek hiçbir şeyi olmayanlar, büyük bir hırsla sahneye çıkar. Halkın neleri sevip sevmediklerini, neleri özlediklerini bildikleri için de halkın desteğini alırlar. Bu kişiler, romanda Kârcı Yusuf karakteriyle sembolize edilir:

Fakir Halid’i asıl korkutan ve endişelere düşüren şey onların bilgisizlikleri değildi; hırsları idi, hınçları idi. Adamların gözleri kararveriyordu. Barut fıçısına dönüyorlardı. Büyük sonuçları elde bir sayıyorlardı. Sofrayı ele geçireceklerine kesin olarak inanıyor, bunun için de – yetenek metenek düşünmeden, hak hukuk aramadan; sadece içlerini tutuşturan hırsla, oburluklarına bağlı – çorba tasına, börek tepsinine en yakın yeri ele geçirmeye bakıyorlardı. Aralarında hele Kârcı Yusuf denilen bir adam vardı ki, onu düşündükçe Fakir Halid’in tüyleri diken diken oluyordu. İlkokulu bitirmekle övünen, bununla köylünün, zanaatkarların önünde hindiler gibi kabaran bu adam cin gibi kurnazdı.

Köylüleri, özellikle onları çok iyi tanıyordu; onların patlamaya hazır hoşnutsuzluk birikimlerini ve neleri özlediklerini de iyi biliyordu. Ama asıl kuvveti veya kozu onların ve bütün halkın özlemleri konusunda, partisi adına bol vaatlerde bulunması bunu da ustalıkla, karşı-sındakilerin, yani kendisinin diliyle yapabilmesi idi.³¹

Aydınlar ise bu durumdan son derece rahatsızdırlar. Kaderlerinin bu gibi adamların eline geçmesine tahammül edemezler. Ancak taşın altına da ellerini koymazlar. Ülkenin geleceği adına politikaya girip sorumluluk üstlenmekten kaçınırlar.³² Romanda Fakir Halid’in anlattığı bir anekdot bu durumu daha iyi anlamamıza yardımcı olur. Bu anekdot ise şöyledir: Parti üyelerinden bazıları onların partisinden milletvekili olması için bir Darülfünun hocasının yanına gider. Ancak bu adam siyaseti küçük görmektedir. Neredeyse “bana hakaret mi ediyorsunuz?”³³

30 Age., s. 42.

31 Age., s. 44-45.

32 Age., s. 45.

33 Age., s. 267.

diyecek olur. O sırada genç bir delikanlı ise “siyaseti küçük görün, küçük adamlara bırakın, sonra da bu küçük adamların çıkardıkları kanunlara uyun.”³⁴ der. Eserde anlatılan bu durum, dönemin aydınlarının politikaya ve bu yeni milletvekili adaylarına karşı bakış açısını okuyucuya yansıtması bakımından önemlidir. Romanda, aydınların bu sorumsuzluklarının sebebinin ise eğitim olduğu vurgulanır. Eğitim, gençlere bu sorumluluk duygusunu aşılammaktadır. Bu yüzden de aydın olarak halkı aydınlatmak, onlara yol göstermek için kasabaya, köylere gönderilenler sorumluluktan uzak yaşarlar. Bütün herkes kendi profesyonel işinden uzaklaşarak politikaya sarılır. Doktor doktorluğu, avukat, yargıç hukuku, mimar mimarlığı, berber berberliği bırakıp görülmemiş bir hırsla politikaya atılır. Kendi mesleklerinde bile ülkeyi daha iyiye taşıma gayesi olmayan insanların bütün bir toplumun düzenini daha iyiye taşıma hevesi gülünç bulunur. Herkes bir şeylerden şikâyetçidir, ama bu durumu iyileştirmek için kimse bir şey yapmaz.³⁵

Bu çok partili hayata geçişte hiçbir şey olması gerektiği gibi değildir. En önemlisi ise hiç kimsenin düşünce yapısı, hayat tarzı bu dönem için hazır değildir. Ortaya atılan deyimleri, kavramları ve bunların ifade ettiği dünya görüşünü kimse bilmemektedir. Bu kavramlar hakkında yazılan kitapların sayısı bile çok azdır. Kitaplıklar, kütüphaneler yetersizdir.³⁶ Demokrat Parti’ye halk arasında neden “Demirkırat” denildiği de bu olaya çok iyi bir örnektir. Bu dönemde ilk kez “demokrat” kelimesini duyan insanlar, bu kelimenin ne anlama geldiğini tam olarak bilmedikleri gibi, bu kelimeyi telaffuz etmekte de zorlanırlar. Halk arasında, kahvehanelerde Demokrat Parti, zamanla “Demirkırat” adını alır. Artık halkın dilinde o, Demokrat Parti değil Demirkırat’tır.³⁷

5. Dönemdeki Siyasi ve Ahlaki Yozlaşma

Eserde cezalandırma sistemi için Allah’a karşı kabadayılaşan insanların, Millî Şef bir yana, onun kaymakamına, parti başbakanına bir tek lâf etmemeleri eleştirilir. Herkes demokrasi, özgürlük, eleştiri gibi kavramları kendi çıkarlarına göre kullanmaktadır.³⁸ Romanda şehirlere okumaya giden gençlerin sözlerinde, kılık kıyafetinde, yemek yiyişlerinde, oturup kalkmalarında, selâmlaşmalarında bile farklılaşmanın görülmeye başlandığı anlatılır. Onlar artık kasabadakilerden çok farklıdır. Hem kasadakiler hem de onlar bu durumun farkındadır.³⁹

Eserde Halk Partisi üyesi olan kaymakamların, belediye başkanlarının, mal müdürlerinin Demokrat Parti’ye üye olanların, hatta sempatiyle bakanların bile bahçelerine su vermemeleri eleştirilirken⁴⁰ Demokrat Parti’nin bir gazetecinin yazdığı yazıyı değiştirmesi istendiği halde

34 *Age.*, s. 268.

35 *Age.*, s. 203.

36 *Age.*, s. 77.

37 Youtube, “Demirkırat Belgeseli”, 32. *Gün*, <https://youtu.be/sBPfjeWbp9Q> [Erişim tarihi: 26.02.2019].

38 Tarık Buğra, *Dönemeçte*, s. 38.

39 *Age.*, s. 40.

40 *Age.*, s. 44.

değiştirmedeği için işten atılması üzerinden basın hürriyetine karşı sansür uygulaması eleştirilir.⁴¹

Bu durum ülkede bütün dengeleri de altüst eder. Dün “Millî Şef”i övmeyi bir şan ve şeref yarışı, vatanseverlik sayanlar, bugün aynı hırsla onu ve onun yönetimini, yöneticilerini kötülemeye başlar. Romanda artık milletin Yunan’a, Moskof’a, Bulgar’a bile bu kadar düşmanlık duymadıkları belirtilir.⁴² Şerif, bu dönemdeki politika psikozunu, çürütücü, hatta çökertici bulur. Halk ile politikacıların karşılıklı bir oyun içinde, ülkeyi korkunç bir bataklık hâline getireceklerinden korkar. Lider kadroları ve basın, eğitimden de, göreneklerden de çok uzaktır. Devletin temel faydaları ile bağ kuramayan, ülkenin ve vatandaşların meselelerini kavrayamayan politikacılar, demagoji ile halkı kandırmaya çalışır.⁴³

6. Demokrat Parti’nin Kuruluş Sürecinde Halkın Sosyoekonomik Durumu

Romanda Türkiye’de buğday fiyatlarının artışı sonrasında halkın ekonomik refahının artması ve hemen ardından yaşanan gelişmeler de sosyolojik açıdan incelenmeye müsait bir zemin oluşturur. 1940’lı yıllarda tarım makinelerinin ve traktörlerin ülkeye girişiyle buğday hasadı iki üç katına çıkar. Ülke, dünya buğday üretimi sırasında üst sıralara yükselir. Bu durum romanda, ülkede bir anda maddi refahı yükselen halkın bu bolluk karşısında parayı nasıl kullanacağını bilmeden etrafa savurması üzerinden anlatılır:

Onlar şimdi daha başka dükkânlara gidiyor, alışverişten sonra, borçlarını ödemek için pantolon ceplerinden tomarla “pankanot” çıkarıyorlardı. Hayatlarında en büyük sayı olarak askerlikteki tüfeklerinin numarasını öğrenen bu adamlar, kuruşlarla, paralarla konuşan bu adamlar şimdi artık liraları binlerle konuşuyorlardı: Buğday altın oluvermişti. Art arda gelen iki bereket yılı da işleri büsbütün hızlandırmış, kızıştırmıştı. Artık her şeyin en pahalısını arıyorlardı. Başta rakının ve sigaranın. Parayla ne yapılacağını öğrenmemiş ve düşünmemiş olan bu insanlar “adam olduklarını” anlıyorlardı.⁴⁴

Savaş bitmiş, buğday fiyatları altın değerine ulaşmıştır. Köylüler, köyünde elektrik olmadığı hâlde elektrikle çalışan buzdolabı alır. Rakı ve sigaradan kaynaklanan ağrı ve sızıları için doktora gider. Kendileri önemli sayılsın, önemsensin, iyileştirilsin ister. Bu sayede doktor ve eczacılar hatırı sayılır bir ganimet elde ederler.⁴⁵

Halkta artan bu maddi refaha karşılık memurların durumu tam tersidir. Her şeye zam gelmekte ve her şeyin fiyatı kendiliğinden artmaktadır:

41 *Age.*, s. 196-198.

42 *Age.*, s. 78.

43 *Age.*, s. 111-112.

44 *Age.*, s. 40.

45 *Age.*, s. 13-14.

Her şey de ona göre pahalanyordu. Her şeye zam kendiliğinden geliyor ve almaya cesaret edebildikleri her şeyin fiyatı kendiliğinden artıyordu... Mal müdürü, Savcı, Ziraatçı, Baytar gibilerin hakkındaki söylentilerin pek gizli kapaklısı kalmamıştı. Ve vere-siye defterleri artık, kasaplarda, kırtasiyeciler ve tuhafiyecilerde, manifaturacılar... hattâ lokantalarda memur isimleriyle doluydu.⁴⁶

Romanda her alanda kendini hissettiren halk ve aydın arasındaki tezat ve farklılıklar bu konuda da benzer eğilimler gösterir. Yazara göre üretimle birlikte artan maddi refah toplumun bir kesimine olumlu olarak yansırken diğer kesimde pahalılık ve borç etrafında şekillenen bir yaşama dönüşür. Romanda, halkın ve aydınların bir araya gelerek arttırabileceği bu refah hayatının, toplumun tamamına yayılamaması, yeni plân ve projelerle desteklenmemesi gibi sebeplerle beklenen etkiyi yaratamadığı dile getirilir.

Sonuç

Tarık Buğra'nın olgunluk dönemi eseri olan *Dönemeçte* romanı 1946-1948 yıllarının sosyal yapısını, kültür çatışmalarını, aydın - halk karşıtlığı bağlamında ele alan, incelenmeye değer metinlerdendir. Eserde çok partili demokratik hayata geçiş süreci, toplumun iki sosyal grubunu temsil eden aydın ve halk üzerinden anlatılmaktadır. Bu dönemde aydın ve halkın, her alanda olduğu gibi, demokrasiye, çok partili hayata, politikaya bakışı da farklıdır. Halk ve aydın arasında bu fikir çatışmalarından doğan atılamaz köprüler oluşmuştur. Bu köprüler onları birbirlerinden her geçen gün daha da ayırmaktadır. Ülkenin düşünen beyni, hissedilen kalbi olması için oraya gönderilen aydınlar, sorumluluklarından uzaklaşmışlardır. Aydın ve halk adı verilen bu iki grup, romanda tematik güçler biçiminde karşımıza çıkmaktadır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında halkı bilinçlendirmek için devrimlerin tanıtımı ve yayılması amaçlı yazılan tezli romanlar 1940'lı yıllardan itibaren yerini yavaş yavaş demokratikleşme süreci, bu sürecin ne oranda doğru anlaşıldığı ve bu süreçte ülkede ne gibi sosyal problemlerin ortaya çıktığına dair sorunların ele alındığı romanlara bırakmıştır.⁴⁷ *Dönemeçte* romanı da, çağdaş diğer roman örnekleri gibi, dönemin bu düşünsel karmaşık yaşamının bir yansımasıdır.

Dönemeçte romanı, Türkiye'nin toplumsal değişmelerinden kaynaklanan bunalımlarını konu almaktadır. Aydın ile halk arasındaki yaşayış ve fikir ayrılığından doğan bunalım ve dengesizlikler, kasabadaki aydın ve kasaba halkı üzerinden anlatılmıştır. Aydınların ve halkın verdiği tepkiler, beklentiler, rahatsız olduğu durumlar ve birbirlerine olan bakış açıları farklıdır. Bu da zamanla toplumun bu iki kesimi arasında, hayat tarzı ve düşünce farklılıklarından kaynaklanan bir çatışma yaşanmasına neden olmuştur. Romanda, ideal aydın tipi, Doktor Şerif Bey, onun karşısında yozlaşmış aydınlar, Şehir Kulübü etrafında toplanan aydınlar aracılığıyla temsil edilir.

46 Age., s. 41.

47 Kemal Karpat, *Osmanlı'dan Günümüze Edebiyat ve Toplum*, s. 55.

Eserde aydın ve halk çatışmasının yanı sıra olan ve olması gerekenin atışması da dile getirilir. Aydın – halk birlikteliğine örnek olarak ise Doktor şerif Bey ve Fakir Halid'in dostluğu gösterilir.

Sonuç olarak *Dönemeçte* romanında 1946 ve 1948 yılları arasında çok partili hayata geçiş sürecindeki sorunlar, bu sürecin işleyişi, bunun aydın ve halk üzerindeki tesirleri, politika, eğitim, kadın – erkek ilişkileri, aydın – halk kopukluğu gibi konulardaki sosyolojik saptamalar, aydın – halk atışması ekseninde işlenmiştir.

KAYNAKÇA

- Bağcı, Rıza, “Tarık Buğra'nın Dönemeçte Romanında Kişiler ve Karakterizasyon”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, II, (2009), s. 11-28.
- Beyatlı, Yahya Kemal, *Eğil Dağlar İstiklal Harbi Yazıları*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1966.
- Buğra, Tarık, *Dönemeçte*, İletişim Yayınları, İstanbul 2015.
- Cuma, Ahmet, “Edebiyat Sosyolojisi ve Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, V, (2009), s. 81-94.
- Karpat, Kemal, *Osmanlı'dan Günümüze Edebiyat ve Toplum*, Timaş Yayınları, İstanbul 2009.
- Oğuz, Öcal, “Dönemeçte Romanında Yapı ve Tema”, *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 22, (2007), s. 101-117.
- Tosun, İbrahim – Ali Koç, “Fatih Harbiye Romanına Edebiyat Sosyolojisi Açısından Bir Bakış”, *Tunceli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, I, (2012), s. 24-39.
- Uğurcan, Sema, *Edebiyatımız II, Yazarlar, Meseleler*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2012.

Elektronik Kaynak

- Youtube, “Demirkırat Belgeseli”, 32. Gün, <https://youtu.be/sBPfjeWbp9Q> [Erişim tarihi: 26.02.2019].